

НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНА ІДЕЯ В ІСТОРІОСОФІЇ ОЛЕГА ОЛЬЖИЧА

Жифарська І.О., наук. співробітник

Запорізький національний університет

У розвідці інтерпретуються складники національно-визвольної ідеї українців за дослідженнями Олега Ольжича.

Ключові слова: нація, національно-визвольна ідея, держава.

Жифарская И.А. НАЦИОНАЛЬНО-ОСВОБОДИТЕЛЬНАЯ ИДЕЯ В ИСТОРИОСОФИИ ОЛЕГА ОЛЬЖИЧА /Запорожский национальный университет, Украина.

В работе интерпретируются составляющие национально-освободительной идеи украинцев по исследованиям Олега Ольжича.

Ключевые слова: нация, национально-освободительная идея, государство.

Zhyfarska I. NATIONAL LIBERATION IDEA IN OLEG OL'SHYCH'S HISTORIOSOPHY/ Zaporizhzhya National University, Ukraine

The components of the national liberation idea by Oleg Ol'shych's are interpreted in this research.

Key words: the nation, the state, the national liberation idea.

Національно-визвольні змагання українців 1917 – 1921 років є важливим етапом українського державотворення і націєстановлення. Це був час, коли питання національної ідеї було чи не найактуальнішим і чи не найяскравіше оформленим. Дослідження названого відтинку є важливим з огляду на те, що у процес ідейного державотворення включалися і наука, і мистецтво. Саме цим зумовлене зацікавлення літературознавцями такими постатями, як Юрій Липа, Юрій Дараган, Євген Маланюк, Олег Ольжич, Дмитро Донцов тощо. Важливий внесок у царину вивчення націєтворчої літератури та її творців зробили О.Баган, П.Іванишин, М.Льницький, С.Квіт, Л.Куценко, І.Набитович, М.Неврлий, В.Просалова, Г.Сварник, Б.Червак, Л.Череватенко, О.Янчук.

Якщо Ю.Липа і Є.Маланюк належать до когорти митців, що безпосередньо брали участь у визвольних змаганнях за здобуття першої незалежності Української держави і стали політично дозрілими згодом, у таборових умовах еміграції, то О.Ольжич, що за цими змаганнями у свої 10 років тільки спостерігав, залучився до активного націєтворення вже на еміграції, де опинився з батьками як син культурного аташе УНР О.Олеся. Саме ці три постаті найяскравіше репрезентують уявлення письменників першої еміграційної хвилі про національно-визвольну ідею, її генезу, характер, українські особливості. Про неї в названих митців літературознавці говорили лише побіжно, у контексті ідейно-тематичного аналізу їхньої творчості. Ця ж стаття присвячена системному розгляду національно-визвольної ідеї як домінанти історіософських пошуків письменників-емігрантів, зокрема О.Ольжича, чому належної уваги в сучасному літературознавстві приділено не було.

Говорячи про еміграційних поетів, більшість із яких вийшла з українського інтернованого війська, таких як Ю.Липа, Є.Маланюк, Ю.Дараган, Л.Мосендз, М.Чирський, М.Грива, автор статті „Сучасна українська поезія” (1942), яким із сумнівних причин інколи вважають О.Ольжича, зазначає: „В атмосфері програної війни і багатой на біду й пониження еміграції ці поети не гублять морального контакту з життям краю та бойового духа. Навпаки, віддаль від рідної землі та інтенсивні емоції скитання дали цим еміграційним мистцям змогу повнішої перспективи й глибшого пережиття української дійсності. Вони піднімаються до висоти історіософського охоплення та справжнього патосу у вислові основного двигуна сучасного українства – національно-державної ідеї” [1, 180 – 181]. Власне, це ж саме можна з упевненістю сказати і про О.Ольжича.

Творчість вісниківців всебічно відображає названу проблему. Їхні культурологічні, історичні, політичні, літературознавчі праці, художні твори якнайповніше висвітлюють бачення української національно-визвольної ідеї, яка була на часі (і зараз не втрачає своєї актуальності) у період активного державотворення, пошуку відповідей на болючі питання і тому стала основою наукових студій і мистецьких рефлексій. Діяльність же О.Ольжича як представника молодшого покоління, що продовжив і доповнив розроблення попередніх концепцій вже за нових умов, на відстані часу, іншими очима, засвідчує реалізацію мрій і візій, підтверджує традицію і невмирущість духовних поривань. Сам О.Ольжич влучно висловив характер своєї діяльності і власних історіософських пошуків: „Це вже, однак, не шукання нових шляхів, як було у 20-х роках, а певний себе марш до званої мети” [2, 303]. Слушно зауважує Л.Череватенко, що мало хто не схибив у своїх шуканнях Істини і Батьківщини, але шлях О.Ольжича є найнадійнішим і найоптимальнішим, оскільки провадить конче до мети і дає змогу осягти цю мету найлюдянішим способом [3, 424].

Представник молодшого покоління УНР-івської еміграції, письменник, публіцист, археолог-науковець, політичний діяч і вояк О.Ольжич, маючи лише 15 років, коли 1923 року з окупованого Києва прибув із матір'ю до Берліна, щоб зустрітися з батьком і відтак їхати разом у Чехословаччину, у самих революційних змаганнях 1917 – 1921 років участі не брав, проте був їх свідком і активно долучився до організації подальших визвольних процесів вже на еміграції, взявши участь у підготовці ідеологічного підґрунтя новопосталої (1929 рік) Організації українських націоналістів, організувавши Культурну Референтуру ОУН, навіть виконуючи певний час обов'язки Голови Проводу українських націоналістів у боротьбі проти окупантів в Україні. У листі до батька О.Олеся від 18.05.1931 року О.Ольжич несправедливо критично про себе писав, що має „зовсім не наукове мислення” і здібностей до археології не має (варто б згадати всесвітнє визнання Ольжича-науковця). Проте в цьому зізнанні було передчуття письменника, що у сфері мистецтва і політики він принесе більше користі: „Я – тип чуттєвий, естет. Самі наслідки моєї праці з археології, звичайно, будуть великі, але все ж це така область вузька і далека від життя, що рівняти їх з плодами моєї праці (коли вона буде) на полі літератури чи політики не можна” [4, 333].

Окрім художньої спадщини О.Ольжича, цікавим матеріалом для дослідження є його науково-публіцистичні праці. Залучення до наукового обігу історіософських творів, політичних, культурологічних, літературознавчих праць створить повну картину для досліджуваної проблеми. Нехудожні тексти є певними коментарями, маргінальними нотатками до художніх. Якщо йти за І.Кантом, то естетична ідея не є адекватною жодному поняттю, тож коректніше говорити про доповнюваність, комплементарність, ніж про еквівалентність художніх і нехудожніх текстів.

До аналізу були залучені такі праці О.Ольжича: „Два світовідчуття” (1931), „Войовнича неокласика” (1935), „Культурна політика Українського націоналізму” (1935), „Український міт” (1938), „В авангарді героїчної доби (до проблеми націоналістичної культури)” (1938), „Український націоналізм” (1940), „Дух руїни” (1940), „У двадцятиліття” (1940), „Націоналістична культура” (1949), „Виховання молоді” (1941), „Весняні ігрища молоді” (1941), „Українське дошкілля” (1941), „Евген Коновалець” (1941), „Українська історична свідомість” (1941), „Українська культура” (1942) тощо.

Національно-визвольна ідея українських письменників першої еміграційної хвилі розпадається на кілька проблемних аспектів і збігається із традиційним її дефініюванням.

1. З'ясування національної *самосвідомості*, своєрідної, за Є.Маланюком, пульсації крові, серця, яка реалізується через *вивчення генеральних ідей*, дослідження концепції „українська нація”, внутрішньої та зовнішньої специфіки українця, сформованого протягом тривалої історії, внаслідок власної особливості долі своєрідного психотипу, української культури.

2. Розгляд *стратегічної мети* національного процесу, яка збігається із розумінням свого призначення. Ця проблема має низку виявів. Оскільки саме національно-визвольні змагання зумовили рефлексію над болючими „вічними” питаннями, то не вимагає зайвих коментарів твердження про те, що через всі вияви ключовою і узагальнювальною генеральною ідеєю проходить розуміння необхідності *осмислення причин поразки*. Саме цей вияв національної ідеї зумовив і визначив характер інших – вироблення *органічних шляхів* розвитку, що підійдуть саме українцям, а не перебирання чужих; роль і місце *митця*, а також *національного мистецтва*; організація *держави*; *віра в Бога* і *віра у себе* (відчуття серединності); пошук *формули ідеального проводу* і розроблення концепції *новітнього українця-героя*, який збігається водночас з аналізом явища поразенства.

Найближчим до історії нації, до глибинної сутності народу є саме націоналізм, оскільки він відкриває, аналізує, генералізує ті ідеї, дотримання яких робить будь-яку націю життєздатною і тривалою в часі, а відступ від них – губить народи. Націоналізм, як найефективніша національно-захисна ідеологія, мав обов'язок витворення власної культурної політики, а для цього необхідною передумовою є гарне знання попередньої культурної спадщини, національне її осмислення, розуміння себе, минулих і сучасних проблем українців і решти народів світу. Цим і зумовлена потреба пізнання себе як національної особистості. О.Ольжич також сприймав життя крізь концепцію націоналізму. Він, як голова Культурної референтури Організації українських націоналістів, надавав першочергового значення *вихованню*, а точніше – приділяв велику увагу національному розвитку *молоді*, наголошував на потребі „витворення органічної і суцільної виховної системи в лавах майбутньої єдиної національної молодечої організації” (стаття „Весняні ігрища молоді”) [5, 130]. В основі виховання мають лежати всі первні національної культури, а це, у його розумінні, – „народне підложжя”, історична традиція українців з її героїкою та романтикою (як зразок – князя і козацька доба), що зумовлює вже новітню націоналістичну духовність, детерміновану сучасністю. Способами такого виховання називав ідеологічний вишкіл, курси українознавства, справу лектури й бібліотек, ділянку імпрезову, великі сезонні ігрища і змагання, зокрема весняні, наголошує на виховному значенні домівки [6]. Свідомість же свого історичного завдання є, за О.Ольжичем, передумовою успіху [7, 262].

Письменник наголошував на необхідності пізнання національної ідеї. І розуміння цієї необхідності вважав одним із першочергових компонентів національної ідеї українства. Одним із заповітів нації, на його думку, є пошук „ідеї, яка історично була українській духовості мітом, стимулом для історіотворчих зусиль” [8, 254]. Знайти могутній двигун національної боротьби, ту силу-дороговказ – таке завдання людини духовної праці в О.Ольжича.

Визначення національної ідеї письменника поглиблюється його розумінням поняття „нація”, яке репрезентується „не природничо, а духовно-містично в Ідеї *Роду*” [9, 231] (походження), що засвідчує тяглість історичного єднання українців, традиційність, наголошує на заповіті і призначенні особистості. Таке уявлення про націю близьке до сучасного її розуміння, оскільки робиться акцент не стільки на кровному єднанні, скільки на свідомості цього єднання і своєї причетності до нього. Це той третій складник у розумінні нації, який ми звемо національною ідеєю, що у Є.Маланюка репрезентується як одержимість спільною великою ідеєю, у Ю.Липи – як почуття нехоті до чужих та усвідомлення власного призначення.

Перша частина концепції національної ідеї („хто ми?”, або ж національна свідомість) детально розглянута О.Ольжичем. Він досліджує ті передумови, які сприяли формуванню українців як раси, нації.

Літературознавчою статтею „Два світовідчужання” [10] О.Ольжич чітко розмежував митців-емігрантів українців і росіян, окреслив їхні *світовідчужання* як протиставлення розпука – віра, споглядання – чин, жаль – протест, безхарактерність – героїзм. У такий спосіб він схвалював звільнення українського мистецтва від впливу московського, а також доводив його особливості у порівнянні зі світовим як антитезу ідеалізму і войовничості та матеріалізму, формалізму і пацифізму. А у статті „Українська історична свідомість” про особливості української духовості О.Ольжич говорив так: українську особистість визначає „мужнє й активне сприйняття життя”, „виразний і сильний бойовий інстинкт” [8, 249]. Як і Є.Маланюк, зброю, зокрема меч, вважав символом історичної долі України. Меч князів, шабля козаків є мілітарним заповітом українців. Здавалося б, Є.Маланюк і О.Ольжич розглядають одне питання – питання національного характеру, але способи репрезентації своєї думки абсолютно відмінні. Якщо у Є.Маланюка переважають не зовсім позитивні риси, то в О.Ольжича вони життєствердні.

Друга частина концепції національної ідеї („куди йдемо?”, або ж стратегія національного поступу) репрезентована О.Ольжичем у кількох аспектах.

Однією з першорядних органічних ідей українства є наявність власної *держави*. Саме на розроблення цієї ідеї спрямовані всі зусилля митців першої еміграційної хвилі. У дискурсі їхньої творчості національно-визвольна ідея артикулюється перш за все як державницька і подальші вияви національної ідеї зумовлені й підпорядковані їй.

Ідея Божої посвяченості пронизує міркування О.Ольжича, як і Ю.Липи. Він був переконаний, що Господня допомога є визначальною, вона дає переконання певності своєї правди, захищає, породжує безстрашність і спрямовує на звершення, а смерть тоді сприймається нагородою – „так родиться святий і грізний фаталізм війни: «к мучеником причтеним бити»” [8, 251]. І за приклад наводив переможні часи Київської Русі. На думку О.Ольжича, саме ідея *богообраності українського народу* надавала йому історіотворчих зусиль. Ідея (міф) Божого походження українців переплітається з ідеєю (міфом) роду, який, за письменником, відображає внутрішню сутність української нації. Поняття походження сприймалося через розуміння національної спільноти, це не суто державне об’єднання, не суто кровне і не територіальне, а це щось більш містичне і нематеріальне. Як вважає В.Просалова, „напружена суспільно-політична ситуація міжвоєнного періоду, трагічна доля українського народу та понищеної вітчизняної культури змушували поетів-емігрантів апелювати до вищих інстанцій, шукати підтримки у Бога” [11, 144]. Віра об’єднувала поетів. До цього питання Є.Маланюк підходить конкретніше. Не заперечуючи необхідності віри, він віддає пріоритет справі національного „поступування й ділання”, щоб додати життя вірі.

Проте віра реалізується не тільки в релігійній площині. Вона функціонує і як загальноетична категорія, як *переконаність і впевненість у чомусь*.

Як і Ю.Липа, як і Є.Маланюк, як і Д.Донцов, О.Ольжич був переконаний, що в основі національної діяльності лежить моральна енергія, напруга. Коли національна ідея зникає внаслідок приниження раси, з’являється поразенство. Дефетизм розглядався як негативний наслідок втрати національної ідеї, як антиідея українства. Теорії поразенства і моделюванню „національно повної” особистості присвячено чимало роздумів письменників першої еміграційної хвилі.

Аналіз національного поразенства логічно призвів митців до розроблення концепції національно повнокровної особистості та пошуку формули ідеального проводу. І ця ідея посідає чи не найосновніше місце в їхній історіософії.

О.Ольжич плекав культ *нової особистості українця*, чия духовність формуватиметься у героїчно-романтичному напрямі. Провідними рисами такої людини будуть саме такі, що відповідатимуть

національному світовідчуттю і моралі: воля, активність, почуття обов'язку і відповідальності, вона буде товариською, гарною, витривалою, з розвиненим почуттям краси і творчої уяви (зокрема за допомогою мистецьких засобів), матиме пошану і любов до батьків і родини, з релігійним і – найважливіше – національним почуттям („Українське дошкілля” [12, 133]). Все це зможе забезпечити націоналістичне виховання, що, як героїчна національна культура, плекає „гармонійний, суцільний та сильний тип людини-українця”, що відзначається світоглядною чіткістю та натугою чуттєво-морального моменту [12, 134]. У творенні гордого лицаря, „Войовничого Аполона” [13, 170], допоможуть, на думку О.Ольжича, юнацькі організації, що формуватимуть світоглядно і фізично.

Грецькій образу українця О.Ольжич протиставляв ідеал Володаря. У його метафоричній системі це образ *Стерника* – провідної, Богом даної одиниці: „Йому, незрівняному, дано вершити долю народу і формувати його майбутнє”, а „той, хто покликаний здійснити велику духову єдність нації, може бути тільки сувереном” [8, 248-249]. Зразком „Богом даного і Правдивого” провідницького вождя був для нього Євген Коновалець, у чийому імені все – „стуготіння стотисячного українського селянського війська, що йшло зимовими шляхами на здобуття столиці, і підземні здригання двох дальших десятиліть”, „що в добу чорній і похмурій орлом ширяв під облаки і націю подолану і закуту вмів ушукати в завзяті когорти до походу і боротьби” [14, 264].

О.Ольжич у статті „Дух руїни. По сторінках історії” [15] на прикладі розколу ОУН застерігав від минулих, теперішніх і майбутніх поразок: внутрішній розбрат призведе до панування чужинців. В однойменній статті розширив ці погляди: „Це є той Дух Руїни, дух степу, який покутує в психічному укладі нашого народу від княжої доби, по через гетьманщину й визвольні змагання 1917 – 20 років аж по сьогоднішній день” [16, 308]. Рятунком має бути одне – моральна солідарна сила кожного громадянина і провідника зокрема. О.Ольжич дорікав страхом авторитету: „У нас, коли появився якийсь авторитет – а фактично завдаток на авторитета, – його негайно стягали на долину і тут мотлошили усіма способами і засобами, щоб тільки він не став, не дай Бог, авторитетом для ширших мас громадянства” [16, 309]

У статті „У двадцятиліття” він наголошував на необхідності задля користі еліти засвоїти досвід революції 1917 – 1920 років, щоб краще розуміти сучасність і бачити майбутнє. У революції вбачає і безліч позитивних моментів. Перш за все, це розмах духовних сил, що виявився у мові, шкільництві, науці, пресі, літературі, відродженні церкви тощо. Українці віднайшли свій героїчний ідеал – і це найголовніший здобуток: „Україна спокійним ликом стріває негоду й бурі, знаючи, що вони розвіються, а Вона б у д е” [17, 297]

Як пораду історіософ артикулював збудити творчу ініціативність одиниці в межах солідаризму, так можна буде відродити потужність раси, хоч і не в таких масштабах, як раніше. На думку В.Моренця, катастрофізм ситуації першої половини ХХ століття „має одну спільну й відразу впізнану якість – героїчну забарвленість і чітку національну сутність” [18, 285]. Так, для митців гідними пошани є всі ті, попередники і сучасники, хто докладав зусиль для добробуту нації. Передусім вони захоплюються І.Мазепою, Т.Шевченком. Праці Є.Маланюка рясніють спогадами про героїв-сучасників – В.Тютюнника, С.Петлюру, Є.Коновальця, А.Мельника та багатьох інших, О.Ольжича – про Є.Коновальця, А.Мельника тощо.

У питаннях національного творення письменники поклалися як на приклади і як на антиприклади на митців. Вони усвідомили роль митця в суспільстві і відвели міркуванням про значення національного мистецтва і національної культури у своїх концепціях помітне місце.

У низці статей культурологічного спрямування О.Ольжич говорив про об'єктивацію української духовності у двох площинах – організаційній (фізична організованість, розбудова суспільно-політичної сили) та культурній (стихійна творчість), а також про культурну політику, про потребу кермування культурним процесом, суспільну функцію культурної творчості. Проте методи впливу мають бути, на його думку, також мистецькі чи наукові, а не насильницькі, як-от адміністративно-поліційні в політиці більшовизму. Так О.Ольжич дійшов до психології творчості і назвав джерелом останньої творчу волю, яка визначається „*ірраціональним впливом колективної волі та високим патосом свідомого змагання одиниць та гуртів за свою ідею*” [19, 228]. Кілька літературознавчих статей О.Ольжича присвячені аналізу негативного, нищівного впливу московської культурної політики на українських духовних будівничих („Василь Мисик”, „Дмитро Фальківський”, „Голод і сучасна українська література”). *Національний характер науки і мистецтва* – головних духових чинностей культурної суспільності є провідною темою Маланюкових і Ольжичевих міркувань. О.Ольжич упевнений, що „*кожна культура є національна*” [20, 205] („Українська культура”, „Націоналістична культура”). Першорядну роль у збереженні національної духовності українців О.Ольжич відводив майстрам слова. У нього заслуговували осуду ті письменники ХІХ століття, „доби упадку національного нап'яття, доби затуманення чітких і ясних ідеалів народу мряками загальноросійських та всесвітнянських ідей” [17, 297], чия творчість не мала національно-політичної ідеї, ідеї української самобутності та оптимізму на майбутнє, бо зробила хutorянську малоросійщину символом занепаду української духовності. Три реакційні духовності – ліберальну, комуністичну та консервативну –, на його думку, поборює

націоналізм. Таким письменникам протиставляються Т.Шевченко, І.Франко, Леся Українка. Першим речником українського націоналізму був для нього Т.Шевченко. І в цьому він був суголосний із Ю.Липою та Є.Маланюком.

Основною ж ознакою української національної культури є *героїчність*. Так, ідея українця-героя перегукувалася і перепліталася із героїзмом як загальнокультурним принципом: „*Героїчна духовість означає стремління до національного й особистого ідеалу, де почування одиниці й загалу лучаться в ім'я спільноти*” [20, 205]. З'являється ідеал зовсім нового рівня, що стоїть понад індивідуалізмом та колективізмом. Націоналістична героїка – це служіння одиниці задля суспільності (нації), причому в ім'я кожної людини і заради себе самої, бо в цьому – вияв власного ідеалу, „це – філософія не протиставлення й не підпорядкування одиниці масі, а філософія нестримного росту особистості в ім'я спільноти” [9, 231].

Героїчна, націоналістична, українська культура у слововжитку О.Ольжича є синонімами. Перші два терміни відображають справжню українську сутність. Говорячи про героїчну культуру (мистецтво), він перш за все мав на увазі культуру національну, вже потім подавав її такі визначальні риси, як „ідеалізм, велике волеве напруження, потяг до монументального, експресивність та чіткість” [19, 227]. Саме героїчне напруження націоналістичної духовості визначає її майбутнє. О.Ольжич оптимістично вірив у нову, героїчну добу: „Чуємо її непереможний могутній хід” [21, 241].

Провідною ідеєю української духовності є, на думку О.Ольжича, ідея *слави*, яку він визначив як „беззглядну цінність героїчного повнення” [9, 231]. А національна апатія порівнювалася ним зі *сном*: у кінці XVIII століття українці засинають малоросійським сном. Проте в О.Ольжича не згасала віра, він був переконаний: нація сонна, але здорова. Збуджена на початку XX століття, „запалала таким полум'ям духового горіння, що відразу попередила свою добу” [21, 234]. На його думку, драгоманівщина ще лишала в культурі такі ознаки, як перестарілі ідеали лібералізму, релятивізм вартостей, безпрограмовість і безплановість, що заважали розвитку націоналістичної духової творчості. А допоможе їй у боротьбі за новий світ повнота напруження, „сила духового напняття й творчого багатства”. Перебуваючи в авангарді нової цивілізації, переконаний О.Ольжич, Україна знаходить своє історичне покликання й сатисфакцію [21, 241].

Варто згадати, що Є.Маланюк був переконаний у такому: програш визвольних змагань зумовив ще одну рису українців – почування невірності і рабства. Завданням провідної верстви є боротися з цим комплексом. Продукуючи так звану „шароварщину”, еліта не цікавилася власне національними питаннями, як-от: військові з'їзди, формування збройних сил і т. ін. А вояцтво ж у Є.Маланюка – національно найчуйніший орган народу [22, 346]. Армія була еманцією цілої щойно відродженої нації, у ній зібрані представники всіх прошарків суспільства; і хоч кількісно вона не могла бути репрезентантом всього народу, проте „я к і с н о адекватна національному ядру населення нашої Батьківщини” [23, 373], це був цвіт української нації. Він вважав військо основою Української держави. Як і Д.Донцов, був переконаний, що за ситуації збройних нападів можна говорити лише мовою армії та зброї, перш за все слід берегти українську кров, адже з її втратою ні про які загальнолюдські цінності говорити не матиме резону. Із зброєю пов'язував Є.Маланюк чоловіче начало. Згадуючи у „Вступному слові...” (1940) трагічний день роззброєння армії УНР у листопаді 1920 року, він зазначав: „Це був символ якби прилюдного позбавлення народу його мужескості” [24, 257]. Проте, варто зазначити, для Є.Маланюка питання „озброєності” стосувалося перш за все моральної площини, „меча духовного” – елементу „духовної і психічної **озброєності**, без якого матеріальна зброя залишається лише шматком металу” [24, 257]. Він сам, після років служби в армії, перетворив стилет на стилос. Не заперечував, що сучасність, може, і вимагала кулака, проте найкрасномовніше право нації висловить зброя національного мистецтва. У цьому універсалізмі поняття *мілітаризму* до Є.Маланюка був подібний О.Ольжич, бо в історіософії останнього він стає „універсальним світоглядом і мораллю” [8, 250], адже за таким принципом ворог сприймається не як злочинець, а як творча особистість, що змушена також боротися: „мілітаристичний світогляд ушляхетнює життя, покликаючи в ньому: відвагу, мужність, вояцьку товарищескість, почуття вищого обов'язку і чести” [8, 251]. Через певний час цього ж року у „Пісні про ворога” ці думки виливаються у поетичні рядки: „Слава ворогові, що твоєї ненависти вартий” [25, 197].

Отже, у науково-публіцистичних працях О.Ольжича уяскравлене його бачення української національно-визвольної ідеї. Він розглядав як історію духовного світу українців, так і пріоритети розвитку нації. Дослідник вважав за необхідне вивчати українські національні генеральні ідеї, оскільки вони є виявом українського національного „я”.

Усе, що є змістом і сутністю українства, оживляє його і робить із нього дієву силу, вкладається в дві тенденції, за Олегом Ольжичем, – внутрішньої розбудови нації і зовнішнього спрямування.

Двадцять років по війні народ шукав правди, і нею було, за О.Ольжичем, – „віднайдення твердого і героїчного ідеалу, який відзначив існування людини і нації спільним Божим знаменником абсолютного і розкрив перед нею, окраденою і спростаченою, всі глибини життя, хотіння і чину” [8, 242]. А це значить,

що завжди ключовими ідеями були в українства такі: батьківщини, землі; державного самоздійснення; „свідомість національної відрубності”, з якою пов’язане ствердження обсягу нації (ідея соборності); живою нація є тоді, коли переймається ідеєю духовної та державної експансії (імперіальна тенденція). Зазначав, що по революції нація осмислила все пройдене і те, що чекає, здобула свою історичну свідомість і самоідентифікувалася. Подібно до Т.Шевченка, О.Ольжич визначає націю як минуле, теперішнє й майбутнє.

Історіософські студії над українською національно-визвольною ідеєю письменників першої хвилі еміграції призводили до певного візіонерства у літературі, яке, на думку В.Просалової, обумовлювалося „прагненням утвердити у свідомості українців волю нації до життя, подолати катастрофічний розрив між бажаним і її тогочасним становищем. Дух, який прагнув лету, виявлявся у візіях, що випереджали реальний стан справ” [11, 147], митці шукали і пропонували всі можливі шляхи розвитку нації. Їхнє візіонерство можна розглядати як один із виявів націєтворчих зусиль, як спосіб енергетичного підживлення виснаженої нації. А художня література стала способом існування національної ідеї, „місцем” її ствердження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сучасна українська поезія // Ольжич О. Незнаному Воякові. Заповідане живим. – К.: Фундація імені О.Ольжича, 1994. – С.173 – 185.
2. Кардаш Д. Український націоналізм / Д.Кардаш // Ольжич О. Незнаному Воякові. Заповідане живим. – К.: Фундація імені О.Ольжича, 1994. – С.297 – 305.
3. Череватенко Л. „Я камінь з Божої праці” / Л.Череватенко // Ольжич О. Незнаному Воякові. Заповідане живим. – К.: Фундація імені О.Ольжича, 1994. – С.351 – 424.
4. Лист О.Ольжича до О.Олеся від 18.5.1931 // Ольжич О. Незнаному Воякові. Заповідане живим. – К.: Фундація імені О.Ольжича, 1994. – С.332 – 335.
5. Кардаш Д. Весняні ігрища молоді / Д.Кардаш // Ольжич О. Незнаному Воякові. Заповідане живим. – К.: Фундація імені О.Ольжича, 1994. – С.130 – 132.
6. О.К. Виховання молоді / О.К. // Ольжич О. Незнаному Воякові. Заповідане живим. – К.: Фундація імені О.Ольжича, 1994. – С.134 – 138.
7. Сам Н. Український міт / Н.Сам // Ольжич О. Незнаному Воякові. Заповідане живим. – К.: Фундація імені О.Ольжича, 1994. – С.256 – 264.
8. Кардаш Д. Українська історична свідомість / Д.Кардаш // Ольжич О. Незнаному Воякові. Заповідане живим. – К.: Фундація імені О.Ольжича, 1994. – С.242 – 256.
9. Кардаш Д. Націоналістична культура. / Д.Кардаш // Ольжич О. Незнаному Воякові. Заповідане живим. – К.: Фундація імені О.Ольжича, 1994. – С.230 – 232.
10. Кандиба О. Два світовідчуття / О.Кандиба // Ольжич О. Незнаному Воякові. Заповідане живим. – К.: Фундація імені О.Ольжича, 1994. – С.139 – 144.
11. Просалова В. Феномен художнього профетизму у творчості пражської поетичної школи / В.Просалова // Сучасний погляд на літературу: зб. наук. праць. – Вип. 9. Пам’яті академіка Петра Хропка // Редкол.: П.Хропка (відп. ред.), С.Кіраль (відп. секр.), В.Погребенник, І.Савченко та ін. – К.: ІВЦ Держкомстату України. – 2004. – С.143 – 152.
12. Кардаш Д. Українське дошкілля / Д.Кардаш // Ольжич О. Незнаному Воякові. Заповідане живим. – К.: Фундація імені О.Ольжича, 1994. – С.132 – 134.
13. О.К. Войовнича неоклясика / О.К. // Ольжич О. Незнаному Воякові. Заповідане живим. – К.: Фундація імені О.Ольжича, 1994. – С.167 – 173.
14. Кардаш Д. Євген Коновалець / Д.Кардаш // Ольжич О. Незнаному Воякові. Заповідане живим. – К.: Фундація імені О.Ольжича, 1994. – С.264 – 273.
15. Запоточний М. Дух руїни. По сторінках історії / М.Запоточний // Ольжич О. Незнаному Воякові. Заповідане живим. – К.: Фундація імені О.Ольжича, 1994. – С.282 – 293.
16. Ольжич О. Дух руїни / О.Ольжич // Ольжич О. Незнаному Воякові. Заповідане живим. – К.: Фундація імені О.Ольжича, 1994. – С.307 – 312.
17. Кандиба О. У двадцятиліття / О.Кандиба // Ольжич О. Незнаному Воякові. Заповідане живим. – К.: Фундація імені О.Ольжича, 1994. – С.294 – 297.

18. Моренець В. Національні шляхи поетичного модерну першої половини ХХ ст.: Україна і Польща / В.Моренець. – К., 2001. – 327 с.
19. О. Культурна політика Українського націоналізму / О. // Ольжич О. Незнаному Воякові. Заповідане живим. – К.: Фундація імені О.Ольжича, 1994. – С.226 – 230.
20. Кардаш Д. Українська культура / Д.Кардаш // Ольжич О. Незнаному Воякові. Заповідане живим. – К.: Фундація імені О.Ольжича, 1994. – С.204 – 226.
21. Кардаш Д. В авангарді героїчної доби (До проблеми націоналістичної культури) / Д.Кардаш // Ольжич О. Незнаному Воякові. Заповідане живим. – К.: Фундація імені О.Ольжича, 1994. – С.232 – 241.
22. Маланюк Є. Слово в десятиліття (25.5.1926) / Є.Маланюк // Маланюк Є. Книга спостережень. – Т.ІІ: Проза / Накладом вид-ва „Гомін України”; бібліотека вид-ва „Гомін України”; ч.29. – Торонто, Онтаріо, Канада, 1966. – С.337 – 351.
23. Маланюк Є. Дмитро Донцов (До 75-ліття) / Є.Маланюк // Маланюк Є. Книга спостережень. – Т.ІІ: Проза / Накладом вид-ва „Гомін України”; бібліотека вид-ва „Гомін України”; ч.29. – Торонто, Онтаріо, Канада, 1966. – С.367 – 376.
24. Маланюк Є. Вступне слово / Є.Маланюк // Маланюк Є. Повернення: Поезії. Літературознавство. Публіцистика. Щоденники. Листи / Серія „Ad fontes – До джерел”. – Львів: Світ, 2005. – С.255 – 257.
25. Ольжич О. Вибрані твори / О.Ольжич / Упор. О.Зінкевич; передм. Є.Сверстюка. – К.: Смолоскип, 2007. – 664 с.

УДК 821. 161. 2 – 3. 09

“ФУРШЕТ ВІД МАРІЇ МАТІОС”: ФЕМІНІСТИЧНИЙ ДИСКУРС

Заверталюк Н. І., д. філол. н., професор

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

Автор статті розглядає своєрідність художньої інтерпретації “історій кохання” героїв книги “Фуршет від Марії Матіос”, концептуальність у їх сюжетному розвитку опозицій Чоловік – Жінка, Любов – Смерть, Любов – Життя, в аспекті феміністичного дискурсу.

Ключові слова: стилістичні домінанти, топос, опозиції, феміністичний дискурс.

Заверталюк Н. И. “ФУРШЕТ ОТ МАРИИ МАТИОС”: ФЕМИНИСТИЧЕСКИЙ ДИСКУРС / Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара, Украина

В статье рассматривается своеобразие художественной интерпретации “любовных историй” героев книги “Фуршет от Марии Матюс”, концептуальность в их сюжетном развитии оппозиций Мужчина – Женщина, Любовь – Смерть, Любовь – Жизнь, в аспекте феминистического дискурса.

Ключевые слова: стилистические доминанты, оппозиции, топос, феминистический дискурс.

Zavertaluk N. I. “MARIA MATIOS FOURSHETTE”: OF FEMININE DISCOURSE/ National Dnipropetrovsk University, Ukraine

The paper considers the peculiarities of the artistic interpretation of “love stories” of the heroes in the book “Maria Matios fourchette, the concepts in their textual representation of oppositions man – woman, love – death, love – life in the aspect of feminine discourse.

Key words: stylistic dominants, opposition, topos, feminist discourse.

Книга “Фуршет від Марії Матіос” – ще одне підтвердження самохарактеристики її авторки як “непрогнозованої”. “Завжди це має бути щось інше” [1, с. 224], – так визначає своє творче кредо Марія Матіос, реалізоване її новелами циклу “Апокаліпсис”, романами “Солодка Даруся”, “Щоденник страченої”, “Майже ніколи не навпаки”, сатиричною книгою “Містер і місіс Ю-Ко в країні укрів. Mr. & Ms. U – Ko in country UA”. Новели і повісті, об’єднані в одній книзі, незвичною в літературі назвою, наскрізною сюжетною лінією “фуршета”, амбівалентно інтерпретованого і як рецепти приготування страв та сервірування столу, і як поради стосовно улаштування “Космосу кохання”, “Космосу” життя жінки, самодостатні в розкритті естетичного та етичного змісту останнього. При цьому, художньо